

”Hitaasti muistin, muistaessani unohdin”. Muistamisen merkityksen rakentuminen Raija Siekkisen novellissa *Vieras maa*

Jarkko Oraharju

Artikkelissa tulkitaan muistia ja muistamista käsittelevää kerrontaa kirjailija Raija Siekkisen novellissa Vieras maa (1999). Kaunokirjallista tekstiä analysoidaan kulttuurisesta näkökulmasta käsin yhdistämällä monitieteellisesti kirjallisuudentutkimusta ja muistintutkimusta. Muisti ja muistaminen esiintyvät aiheina koko Siekkisen lyhytproosatuotannossa. Vähän tunnetut ja tutkitut Siekkisen lyhytproosatekstit asettuvat dialogiin kulttuurisen muistintutkimuksen alalla esitettyjen näkemyksien kanssa. Sekä Siekkisen lyhytproosateksteissä, että tieteellisissä näkemyksissä korostuvat muistamisen henkilökohtainen ja yhteisöllinen merkitys sisältöä tuottavana ja muutoksia käynnistävänä ihmisen elämisen elementtinä. Analyysin kohteeksi on rajattu yksi Siekkisen novelli. Tätä lyhytproosatekstiä tulkitaan muistamisen prosessin esityksenä, joka heijastuu kulttuuriperinnön tutkimuksen näkemykseen kulttuuriperintöprosessista. Artikkelissa otetaan huomioon myös viimeaikaiset näkemykset kaunokirjallisuuden ansioista muistin ja muistamisen käsittämisen välineenä. Novellia Vieras maa tulkitaan henkilökohtaisen menneisyyden merkityksellistämisen esityksenä. Artikkelissa osoitetaan, että kaunokirjalliseen tekstiin sisältyvä kuvallisuus ja kerrottu merkityksen rakentumisen prosessi asettuvat muistamisen henkilökohtaisten ja kulttuuristen arvojen sekä vaikutusten ymmärtämisen välineiksi.

Avainsanat: Raija Siekinen, novelli, lyhytproosa, muisti, muistaminen, kulttuurinen muistintutkimus, kulttuuriperinnön tutkimus

Muisti ja muistaminen ovat keskeisiä aiheita kirjailija Raija Siekkisen novelleissa ja pienoisromaneissa. Tekstien kertojat määrittelevät muistia metaforin ja vertauskuvin. Henkilöt ovat muistaneet, muistavat nykyisyydessä ja ennakoivat muistavansa asioita tulevaisuudessa. Muisti liittyy henkilöiden elämänvaiheiden jaksoihin ja elämäntapahtumiin kuten parisuhteen alkamiseen ja jatkumiseen sekä menetyksiin,

esimerkiksi asioista luopumiseen tai läheisten kuolemaan. Teksteissä käsitellään myös menneisyyteen liittyviä aineellisia kohteita kuten tiloja ja esineitä. Siekkisen lyhytproosateksteissä muistin kantajat ovat fiktiivisiä henkilöitä, jotka ovat nimettyjä tai nimeämättömiä, useimmiten naisia ja muutamia miehiä. Joidenkin tekstien henkilökuvaus ei anna merkkejä sukupuolesta. (Oraharju 2016.)

Artikkelissani tarkastelen muistamisen merkityksen rakentumista Raija Siekkisen novellissa *Vieras maa*, joka sisältyy novellikokoelmaan *Kuinka rakkaus syntyy* (Siekkinen 1991). *Vieraaseen maahan* sisältyvä lause ”Ei voi unohtaa, ellei muista” (Siekkinen 1991, 141) kokoaa mielestäni yhteen Siekkisen proosateksteihin sisältyviä näkemyksiä muistamisen väistämättömyydestä ja välttämättömyydessä ihmisen elämisessä. Novellissa on merkityksiltään rikasta aihetta käsittelevää kerrontaa. Analysoin novellia muistia ja muistamista esittävänä ja tulkitsevana tekstinä. Valitsin artikkeliini yhden novellin, koska voin perustellusti sen kautta tulkita Siekkisen proosateksteissä rakentuvaa muistamisen merkitystä henkilön muistamisen prosessin kautta. Merkitys rakentuu tekstissä kerrotuista henkilön kokemista muistamisen vaiheista ja niiden etenemisestä. Analyysissäni kiinnitän huomiota näiden vaiheiden kuvaukseen ja niiden merkitykseen muistamisen prosessin kokonaisuuden osina.

Muistin ja muistamisen tutkimus

Raija Siekkisen proosateksteihin sisältyvä muistin ja muistamisen kerronta voidaan asettaa kiinnostavaan dialogiin *kulttuurisen muistintutkimuksen* kanssa. Siekkisen tekstit tavoittavat olennaisia piirteitä muistamisen kokemuksesta ja onnistuvat muistin merkityksien artikuloimisessa. Kulttuurisella muistintutkimuksella tarkoitan humanistisesti painottunutta muistin ja muistamisen tutkimusta. Tutkimusalaa on nimitetty Suomessa myös uudeksi kulttuuriseksi muistintutkimukseksi (Heimo 2011, 95) ja muistin tutkimukseksi (Sääskilahti 2015). Kulttuurisen muistintutkimuksen ytimessä on menneisyyden ja nykyisyyden vuorovaikutuksen tulkitseminen. Tutkimusalaa edustava Astrid Erll näkee muistin aiheita käsittelevät kaunokirjalliset aineistot tärkeinä muistin ja muistamisen ymmärtämisen välineinä (Erll 2011 [2005], 144–145).

Taustani on kulttuuriperinnön tutkimuksessa, jonka tutkimusnäkökulmat kiinnittävät huomion kulttuuriperintöprosesseihin. Niillä tarkoitetaan yksilöiden ja yhteisöjen toimintaa, jossa tuotetaan arvoja, käyttömahdollisuuksia sekä näkyvyyttä menneisyyden jäljille ja merkeille, niin aineellisille kuin aineettomille kohteille. Tämän prosessin kuluessa menneisyyden jäljet ja merkit voidaan nimetä ja tulkita kulttuuriperintönä. (Sivula 2015, 57.) Petja Aarnipuu määrittelee, että kulttuuriperintökäsitteen ydintä ovat ”menneisyys ja suhde menneisyyteen, menneisyyden representaatiot nykyisyydessä ja sitä kautta kysymykset perinnöstä, perimisestä ja perijänä olemisesta seurauksineen” (Aarnipuu 2008, 17). Riina Haanpää sisällyttää kulttuuriperinnön tutkimukseen myös keskustelun ”kulttuuriperinnöstä, muistista ja muistin merkityksestä” (Haanpää 2013, 210). Artikkelissani pohdin Siekkisen novelliin sisältyvän muistamisen prosessin suhdetta kulttuuriperintöprosessiin. Millaista kulttuurista perintöä kaunokirjallisesti esitetty muistaminen tuottaa näkyviin?

Niin arkisessa kielenkäytössä kuin tieteellisenä käsitteenä muistaminen on monimerkityksinen. Muistaminen viittaa muistin aktiiviseen toimintaan ja muistojen olemassaoloon. Folkloristi Anne Heimo kuvailee vuonna 2010 ilmestyneessä väitöskirjatutkimuksessaan muistia käsittelevän tutkimuksen kentän hajanaiseksi ja käsitteellisesti sekavaksi. Heimo tarkoittaa 1990-luvulta lähtien lisääntyntä muistiin liittyvää tutkimusta. Heimon mukaan muistista on muodostunut epämääräinen ja ”vaeltava käsite, jolle voidaan antaa lukuisia eri määritelmiä.” (Heimo 2010, 37.) Muistamisesta kirjoittaminen tarvitsee tarkennusta: mitä sillä tarkoitetaan ja kenen muistia käsitellään?

Viimeaikaisessa kulttuurisessa muistintutkimuksessa on tulkittu muistamisen merkityksiä ihmisten ja yhteisöjen näkökulmasta sekä pohdittu muistamisen tehtävää ja tarkoitusta nykyisyydessä (Brockmeier 2015; Säaskilahti 2015). Muistaminen on prosessi, jonka tuloksena syntyy koettavia ja jaettavia muistoja. Muistamisessa menneisyyden tapahtumat ja kokemukset käsitellään ja tulkitaan uudelleen. Tämä prosessi luo uusia merkityksiä ja muutosta. (Erl 2011 [2005], 8, 145; Kuhn 2000, 184–186.) Jaan tutkijoiden näkemykset muistamisesta muutoksia ja merkityksellisyyttä tuottavana kokemuksena ja ilmiönä. Muistamisen voi nähdä kykynä, mahdollisuutena ja voimavarana (Säaskilahti 2015, 65) ja kulttuurisena työkaluna (Korkiakangas 2005, 135). Näiden näkemysten mukaisesti artikkelini lähtökohtana on, että muistaminen on enemmän kuin menneisyyden toistoa tai toistamista. Muistamisella on seurauksia, se ei ole ainoastaan menneisyyden hahmottamista, vaan se kytkeytyy nykyisyyteen osaksi yksilöiden kokemuksia ja tulkintoja sekä kulttuurisia merkityksiä.

Muistamisen kertominen kaunokirjallisuudessa

Analysoin Raija Siekkisen novellin *Vieras maa* kaunokirjallisia keinoja, jotka tuottavat muistamisen jaettavaksi ja käsitettäväksi. Novellin lukutapani perustuu hermeneuttiseen tiedonintressiin, jonka nimitys on lähtöisin Jürgen Habermasin kirjoituksista (ks. Habermas 1975). Kaunokirjallisuuden yhteydessä se tarkoittaa tulkintaa, jossa tekstin kautta pyritään ymmärtämään maailmaa ja kulttuuria, joista olemme osallisia (Rojola 2004, 27). Näkemykseni mukaan muistamisen merkitykset ovat kulttuurisesti jaettavissa olevia. En käsittele muistamista kognitiivisena prosessina, vaan tulkitsen novellin tuottamia merkityksiä muistamiselle, kuten rajanveto ilmaistaan kulttuurisia merkityksiä kartoittavassa muistin tutkimuksessa (Rossi 2011, 108–109). Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtien mukaisesti lähestyn novellia todellisuutta tuottavana, en jäljittelevänä tekstinä (Lehtonen 2004, 108).

Tulkitsen, että Raija Siekkisen novelli *Vieras maa* välittää muistin ja muistamisen merkityksiä, kuten kulttuurisen muistintutkimuksen edustajat ovat esittäneet kaunokirjallisista muistin esityksistä. Jens Brockmeierin mukaan kaunokirjallisuus luo muotoja ja merkityksiä muistoille sekä muistamisen ja unohtamisen prosesseille. Brockmeierin mielestä länsimaissa kaunokirjallisuus on ollut merkittävin muistia ja muistamista kerronnallistava aineisto. (Brockmeier 2015, 42–44, 99.) Astrid Erlil kirjoittaa kaunokirjallisuuden yhteyden muistikulttuuriin olevan kaksitasoinen. Kaunokirjallisuus heijastaa kirjallisin keinoin muistia, sen kulttuurista ja

yksilöpsykologista olemusta sekä samalla tuottaa sille uusia merkityksiä tekemällä uusia tulkintoja ja ehdotuksia siitä, mitä muisti voi olla ja mikä on muistin kulttuurinen merkitys. (Eril 2011 [2005], 170.)

Kirjallisuudentutkija Riitta Jytilä kirjoittaa kaunokirjallisuudesta muistamisen tapana, joka tuottaa kuvittelun keinoin menneisyyden mahdollisia kokemuksia (Jytilä 2015, 135). Uskontotieteilijä Tiina Mahlamäen sanoin kaunokirjallisuuden voi nähdä ”tärkeänä merkityksellistämisen käytäntönä” (Mahlamäki 2005, 22). Siekkisen novellissa muistamisen tapaan sisältyy henkilökohtaisen kokemuksen kertominen. Muistamisen merkityksellistäminen tarkoittaa aiheelle novellissa annettua huomiota sekä sen vaikutuksen kuvaamista. Novellissa on fiktiivinen henkilö, joka kertoessaan ilmentää tätä merkityksellisyyttä ajatteleamalla ja tulkitsemalla sitä. Merkityksellisen muistamisen vastakohtaksi asettuu arkinen, tiedostamaton muistaminen, jolla on enemmän toiminnallista merkitystä.

Kulttuurisen muistin tutkija Birgit Neumann kirjoittaa nykykirjallisuudessa esiintyvistä metamuistin teemasta, joka tarkoittaa kaunokirjallisuuden tapaa keskittyä muistamisen merkityksellisyyteen. Muistojen eli muistamisen kohteiden sijaan, muistamisen tapahtuma ja sen vaikutukset ovat keskeisintä tematiikkaa. (Neumann 2008, 337–338.) Näkemykseni mukaan Siekkisen novelli välittää muistamisen metatasoa. Tekstissä ei asetu näkyville se, mitä henkilö muistaa ja mihin taustaan muistaminen liittyy. Teksti keskittyy siihen, miten muistaminen vaikuttaa ihmisessä ja miten ihminen muistamisen kanssa elää.

Kirjailija Raija Siekkinen ja novelli *Vieras maa*

Vuonna 1953 syntynyt Raija Siekkinen (Raija-Liisa Hellsten-Laine) eli Kotkassa ja kuoli vuonna 2004 kotinsa tulipalossa. Siekkisen tuotantoon sisältyy kahdeksan novellikokoelmaa ja kolme pienoisromaanin, joiden lisäksi hän on kirjoittanut neljä lastenkirjaa. Proosalajin asemasta johtuen tuotannon on tulkittu jääneen tuntemattomaksi suurelle yleisölle. Novellit eivät ole näkyvästi esillä kaunokirjallisuuden kulutusmarkkinoilla. Siekkinen on kuitenkin arvostettu kotimaisen kirjallisuuden tuntijoiden keskuudessa ja erityisesti lyhytmuotoisen proosan mestarillisena kirjoittajana. Tuotannon tunnustetusta arvosta kertovat elinaikanaan hänelle myönnetyt lukuisat kirjallisuuspalkinnot. (Anhava 2016.)

Muistamisen merkityksen rakentuminen tulee esille *Vieraan maan* minäkertojan esittämän prosessin kuvauksessa. Käytän novellin analyysissä prosessia käsitteenä. Se kuvaa tapahtumien sarjaa, joka käynnistyy jostakin ja päättyy jonnekin. Näillä toisiinsa liittyvillä tapahtumilla eli prosessilla on jonkinlainen lopputulos. Artikkelini otsikon novellista peräisin oleva sitaatti ”hitaasti muistin” kuvaa muistamisen koettua kestoaa. Muisto eli muistamisen lopputulos kehittyy ajallisesti hitaasti. Muistamisen voi erilaisessa tilanteessa ajatella merkitsevän lyhytkestoista tapahtumaa, jolloin menneisyyden tapahtuma tai tietty asia ilmestyy mieleen eli ihminen muistaa jotakin. Muistamiset voivat olla toisistaan erillisiä fragmentteja. Novellissa muistamiset liittyvät toisiinsa, ne kuuluvat samaan prosessiin. Kokemus kestosta on yhteydessä asioihin, joita minäkertoja muistaa. Muistetut asiat liittyvät hänen henkilökohtaiseen elämäänsä, ajallisesti määrittelemättömästi ilmaistuna kauaksi nykyhetkestä. Näistä

asioista muodostuu kokonaisuutena muistamisen prosessi, jolle on hahmotettavissa novellin kerrontaa seuraamalla alku ja loppu.

Novellin *Vieras maa* minäkertoja kertoo pitkästä matkasta ulkomaille ja elämästään vieraassa maassa. Matkaan kulunut aikajakso ei selviä tarkasti novellista. Lähtövaiheessa kotimaan sää muistuttaa alkutalvea, palatessa talvi on vaihtumassa kevääksi. Novellin lopussa minäkertoja kertoo paluusta kotimaahansa. Henkilön sukupuolta ei mainita novellissa ja sukupuolen piirteet eivät tule esille tekstin tapahtumista ja henkilökuvauksesta. Tuula Mursula ja Sari Toivakka tulkitsevat kirjallisuuden pro gradu -tutkielmassaan *Vieraan maan* kertojan naiseksi (Mursula & Toivakka 1997, 127–128). Tulkinta voi selittyä kirjoittajien tutkimuskysymyksen painotuksesta Siekkisen proosatekstien naiskuviin. Kirjoittajat lukevat tekstin Siekkisen naishenkilöiden jatkumona.

Vieraassa maassa kertoja asui kivitalossa, kotimaassa puutalossa, jonka luonnon piirteisiin kuuluvat lisäksi havupuut ja lumi. Vieraan maan kasvillisuuden erityispiirteisiin kuuluvat plataanit, kastanjat ja sypressit. Erilaiset maisemat voi sijoittaa Etelä-Eurooppaan ja Suomeen, mutta en käytä artikkelissani näitä määritelmiä, koska novellissa ei mainita niitä. Minäkertoja kertoo matkastaan menneessä aikamuodossa. Henkilön positio tuottaa kertomuksen siitä, mitä hänelle tapahtui. Poikkeuksena tyypillisestä kaunokirjallisuuden käsittelystä, käytän proosatekstin käsittelyssä kertomuksen tapahtumien kuvauksessa mennyttä aikamuotoa, kuten minäkertoja ne esittää. Artikkelini näkökulman mukaisesti minäkertoja kertoo ja tulkitsee hänelle tapahtuneen muistamisen prosessin. Tekstissäni käytän hänestä nimitystä kertoja.

Pois tyhjään maisemaan

Novellin alussa, ennen lähtöään vieraaseen maahan, kertoja oli ensin asettunut vastustamaan muistamista. Hän halusi jättää taakseen kaiken mitä hän muisti. Aloitus luo mielestäni kontrastin myöhemmin novellissa kehittyvälle muistamisen prosessille. Ensimmäisessä valitsemassani katkelmassa kertojan tahto oli voimakkaasti pois nykytilanteesta, se oli välttämätöntä: oli ”lähdeävä.” Paikkaan ja ihmisiin ei saanut otetta. Taivas ja maa sekoittuivat räntäsateessa toisiinsa ja ihmisiin ei saanut kontaktia. Vaikuttaa, että henkilö pakeni jotakin, hän halusi lähteä pois tutusta maasta jonnekin vieraaseen, vieraiden ihmisten ja vieraan kulttuuriin piiriin:

”Eräänä päivänä tiesin, että oli lähdeävä. Silloin satoi taivaalta räntää, muistan: seisoin ikkunan edessä, taivasta ja maata ei erottanut toisistaan, ihmiset kulkivat niska kyyryssä ohi, lasin pintaa valui vesi. – Aloin ajatella vieraita maita, paikkoja joissa ei kukaan minua tuntisi, ei vihaisi eikä rakastaisi. Ajattelin vieraita kieliä, puhetta josta en mitään ymmärtäisi, ja miten hyvä se olisi.” (Siekkinen 1991, 137.)

Irtaantumisen halun lisäksi henkilö koki ruumiillista levottomuutta: yöaikaan hän kiristeli hampaitaan ja äänteli unissaan. Ruumiilliset oireet välittivät lähtemisen pakkoa, kertojan oli siirryttävä fyysisesti pois paikasta. Kertoja ilmaisee, että hän halusi ”tyhjään maisemaan”. (Siekkinen 1991, 137.) Tulkitsen, että tällä metaforisella

ilmaisulla hän ilmaisee halunneensa paikkaan, jossa hänelle ei olisi ollut henkilökohtaisia merkityksiä. Hän halusi kokea itsensä yhteisöstä ulkopuolisena. Vierauden kohtaamisesta hän odotti vapauttavaa kokemusta, jonka myötä hän pääsisi eroon menneisyydestään eli asioista, joita hän muisti.

Matkailua tutkinut kulttuuriantropologi Katriina Petrisalo tuo esille matkustamisen kulttuuriseen ja kokemukselliseen merkitykseen sisältyvän läsnäolon ja poissaolon teeman (Petrisalo 2004, 77–78). Tämä paikan kaksisuuntainen merkitys on läsnä novellissa alusta loppuun ja kietoutuu mielestäni keskeisenä elementtinä muistamisen prosessiin. Muistamiseen yhdistyvät etäisyydet sekä läheisyyden ja kaukaisuuden merkitykset, jotka liittyvät näiden kahden paikan jännitteeseen ja vastakkainasetteluun.

Kun lähtöaikeiden ja muuttamisen halun syttymisestä oli kulunut puoli vuotta, kertoja pääsi pois lähtöpaikasta. Hän onnistui vieraan maan ”tyhjän maiseman” saavuttamisessa. Kertojan kerronnassa tulee esille, että hän oli vieraassa maassa toisen ihmisen kanssa. Matkakumppanin sukupuoli ja hänen suhteensa kertojaan ei tule esille. Kumppani on kerronnassa taustalla. Hänen läsnäolonsa tulee esille, kun minäkertoja kertoo tapahtumista monikossa:

”Asuimme asunnossa, jossa mikään ei muistuttanut aikaisemmasta elämästä. Kaikki äänet, joita kuulin, olivat vieraita: – – Ihmisten kävelyssä oli eri rytmi kuin mihin olin tottunut, tuulikin oli erilainen: nopea, voimakas, puuskainen, äkkiä tasaantuva.” (Siekkinen 1991, 138.)

Kertoja saavutti tavoitteensa. Esineet ja ympäristö eivät kertoneet siitä mitä hänen elämässään lähtömaassa tapahtui. Tulkitsen, että käänne takaisin menneisyyteen alkoi, kun kertoja hankki asuntoonsa ruukkukrysanteemin, jonka ylläpitoon muodostui paikassa uusia merkityksiä. Kukalla oli vieraassa maassa erilaisia kulttuurisia merkityksiä kuin lähtömaassa. Kertojan tuttava sanoi, että vieraassa maassa ruukkukrysanteemeja ei pidetä asunnoissa, vaan ne ovat kuolemankukkia, jotka kuuluvat haudoille pyhänmiestenpäivänä. (Siekkinen 1991, 138–139.) Yhteys kuolemaan viittaa mielestäni siihen mitä henkilön menneisyydessä tapahtui. Kertoja kenties kohtasi kuolemaa tai joku hänen läheisensä kuoli. Vielä tässä vaiheessa ”muistin kohta” ei herää. Muistamisen prosessi kuitenkin käynnistyi tässä vaiheessa. Hitaasti tuleva alkoi hahmottua.

”Krysanteemi kukki kolme viikkoa ja alkoi sitten kuihtua. – – Odotin, että se koskettaisi jotakin muistin kohta minussa, mutta yhtään mitään en muistanut.” (Siekkinen 1991, 139.)

Katkelmassa ilmaus ”muistin kohta” viittaa mielestäni vastaavuuteen: muistaminen alkaa kun ympäristössä jokin muistuttaa kokijaa jostakin, mitä hän koki menneisyydessä. Kirjallisuudentutkija Katja Seutu kuvaa Antti Hyryn proosahenkilön kokemassa maisemassa olevan kaiken sen, ”mikä on joskus ollut” henkilölle (Seutu 2001, 33). Ympäristö, paikka ja maisema, jossa henkilö elää on yhteydessä tämän menneisyyteen. Se on läsnä ihmiselle väistämättömästi. Seutu kirjoittaa Antti Hyryn proosatekstiä tulkitessaan muistin todellisuuden vastarannasta. Ranta on tietty muistettu paikka Hyryn proosatekstissä, mutta Seutu jatkaa kirjoituksessaan tämän

metaforaksi, vastarannaksi, jonne muistava henkilö katsoo nykyisyydestään. Katsominen tarkoittaa tässä yhteydessä vertauskuvallisuutta. Mikä on ollut, menneisyys, vastaranta vaikuttaa aina kokemuksissa. (Seutu 2001, 108–109.) Muistamiseen sisältyy tulkintani mukaan kokemusten kerrostumista. Monikerroksinen aika ja paikka tulevat esiin myös kirjailija Leena Krohnin esseessä. Krohn käyttää ilmausta kaksoisvalotus, joka viittaa nykyhetken ja menneisyyden yhteysvaikutukseen havainnoissa ja kokemuksissa. Havaintoon ja kuvaan nykyisyydestä siirtyy jotain menneisyydestä. (Krohn 2003, 51–61.)

Novellissa muistamisen prosessiin kuuluu refleksiivisyys ja prosessin tarkkailu. Muistaminen tapahtuu tiedostetusti kun kertoja arvioi omaa muistamistaan. Tämä on näkemykseni mukaan Birgit Neumannin (2008) kuvaamaa metamuistin tematiikkaa. Kertojalle matkan tarkoitus oli päästä pois lähtöpaikasta, jossa hän oli, ja päästä käsiksi jostakin uudesta, joka olisi hänelle merkityksellistä. Tekstissä muistaja tarkkailee miten hän tavoitteessaan edistyi:

”Näin, miten kastanja putosi katuun, miten sen piikkinen, vihreä kuori avautui ja sisältä tuli kypsä, tumma hedelmä. ... Niitä putoili autojen katoille ja mustalle asfaltille, ihmiset tulivat baarin ovelle kuuntelemaan putoamisen ääniä, minä nostin lasin huulilleni ja odotin, että syntyisi jokin merkitys.” (Siekkinen 1991, 139.)

Vieraassa maassa muistaja etsii ”jotain merkitystä”. Hän tarkkailee vieraan maan ihmisiä, jotka rientävät sisältä ulos kuuntelemaan ääniä, havaitakseen heille merkityksellistä ilmiötä. Kertojalle ei synny uusia merkityksiä. Uutta elämää ei synny tyhjiin maisemaan:

”Puut olivat täynnään lintuja, ne kahisivat lehdistössä, niiden sirkutus kuului pimenevässä illassa kaikkialla, kuuntelin niiden ääntä itsessäni. Oli hiljaista, mikään kaiku ei vastannut, linnut vieraan maan vieraita lintuja, puut vieraita puita.” (Siekkinen 1991, 140.)

Muistamisen liikahdus

Vieraan maan tietä kulkiessaan kertoja ohitti plataanin, johon oli asetettu muistoseppele. Se herätti kertojassa, verrattuna aiempiin tyhjiin ja merkityksettömiin kokemuksiin, jotakin enemmän. Kukat liittyvät kuolemaan, kuten hänen aiemmin asuntoonsa viemä kuolemankukka. Kertoja yrittää kuvata kokemaansa tunnetta yhdistämällä sen näköaistimukseen. Hänestä tuntui kuin jokin olisi liikahtanut seppeleessä.

”Yhdessä plataanissa näin tuoreen seppeleen valkoisia ja vaaleanpunaisia kukkia. Siihen plataanin oli joku ajanut, sanoi mies, ja kuollut. Katsoin sitä, tuntui kuin jokin pieni, kuivien lehtien alla nukkuva eläin olisi liikahtanut.” (Siekkinen 1991, 140.)

Seuraavassa sitaatissa kertoja kertoo ”tapahtumista”. Mielestäni odotuksessa eläminen viittaa jonkin tapahtumisen odottamiseen. Teksti ei paljasta, mikä on odotuksen kohde. Seuraavassa lauseessa kertoja mainitsee, että he odottivat tapahtumisen

loppumista. Epätarkka ilmaus viittaa kertojan kokemiin ulkoisiin häiriötekijöihin, nykyhetken häiritseviin tapahtumiin, ihmisten liikkeeseen hänen läheisyydessään:

”Elimme odotuksessa, olimme hiljaa, kuului kirjan lehtien kääntämisen ääntä, askelten ääntä, ovien avaamisen ja sulkemisen ääntä. Odotimme, että tapahtuminen lakkaisi.” (Siekkinen 1991, 140.)

Kertoja kuvaa muistamisen alkavan hitaasti. Yö on otollista aikaa muistamiselle. Ihmisten häiritsevä liikehdintä hänen ympäristössään toi hänen mieleensä ihmisten vihan, jota hän oli kohdannut menneisyydessä. Vertauskuvat ilmaisevat vihan lamauttavaa vaikutusta. Ilmaukset viittaavat peittämiseen ja kylmyyteen. Lapsuudessa koettu nolostuttava kokemus oli palautunut mieleen aikuisuuden kokemuksessa. Tulkitsen, että vertauskuva musteen peittämistä sanoista liittyy novellin keskeiseen aiheeseen eli kielen merkitykseen, joka tulee esille novellin lopussa.

”Hitaasti, öisin, unessa, minä aloin muistaa ihmisten vihan. Muistin, miten se oli, kuin kaunokirjoitusviholle kansakoulussa kastunut mustepullo, levinnyt hitaasti, mutta vääjäämättä, ja peittänyt sanat. Muistin, miten olin ollut vihan alla kuin liian ohuen peiton alla kylmässä huoneessa, jonka ovia ja ikkunoita availtiin talvelle.” (Siekkinen 1991, 140–141.)

Novellissa seuraa käänne, jossa kertoja vaihtaa suhtautumistaan muistamiseen. Novellin alussa kertoja halusi paeta ja lähteä pois kaiken entisestä muistuttavan läheisyydestä. Kertoja ymmärtää lopulta, että negatiivisista muistoista ei kuitenkaan pääse eroon, sillä unohtaminenkin edellyttää muistamista. Henkilö tietoisesti muistaa sitä, mitä oli ollut ja ilmaisee vertauskuvallisesti, miten muistamisen läpikäyminen on kuin kirjan lukemista loppuun.

”Ei voi unohtaa, ellei muista, sanoin itselleni. Yö yöltä katselin sitä, mitä oli ollut, ja se tyhjeni, loittoni, odotin että voisin sen niinkuin loppuun luetun kirjan panna hyllylle muiden joukkoon.” (Siekkinen 1991, 141.)

Julistuksellinen ilmaisu ”ei voi unohtaa, ellei muista” kuvaa näkemykseni mukaan muistamisen puolelle siirtymistä. Tämä sama teema on myös mukana kulttuurisessa muistikäsityksessä, jossa puolustetaan muistamisen tuottavuutta ja positiivisia arvoja, ja nimetään muisti kulttuuriseksi työkaluksi. Ilmauksella kertoja ilmaisee samalla aikakokemuksen muuttumista lineaarisesta sykliseksi. Syklisen aikakäsityksen voi määritellä kulttuurisesti perustuvan toistuvuuteen ja pysyvyyteen. (Sääskilahti 2000, 81–84.) Samalla kertoja antaa mahdollisuuden edistymiselle ja kehitykselle: muistamisen jälkeen on myös mahdollisuus unohtaa.

Muistamisen vaikutus

Novellin kertoja kuvaa, miten vieraan maan asunnossa liikkui hiiri, jota hän ja hänen kumppaninsa eivät halunneet tappa. Hiiren liikehdintä tuo kertojan mieleen unohtuneita hyvien asioiden muistoja. Symbolinen ilmaus ”käyttämättömistä muistoista” yhdistyy mielestäni kertojan omaan tulkintaan menneisyydestään.

Käyttämättömyys muistamisen kulttuurisen merkityksen kontekstissa asettuu vastakohtaksi muistamisen tuottavalle vaikutukselle. Muistot ovat käyttämättömiä, kun niitä ei muisteta eli eletä uudelleen.

Kertoja pyrki aiemmin pääsemään eroon muistoistaan, mutta kun hän antautui muistamiselle, hänen käsityksensä menneisyydestä muuttui ja hän alkoi nähdä siinä myös hyviä asioita. Paitsi asioista vapautumista, näkemykseni mukaan muistaminen merkitsee myös mahdollisuutta uudelleen muistamiseen, uuteen tulkintaan menneisyyden tapahtumista.

*”Menin katsomaan: laatikosta puikahti hiiri, se juoksi lämmittimen alle.
– – Joskus näin sen juoksevan lattian poikki pienenä, harmaana,
mustasilmäisenä, kuin jokin mielen pohjalle käyttämättömänä unohtunut
hyvän asian muisto.” (Siekinen 1991, 141)*

Muistamisen prosessi etenee. Menneisyys tulee edelleen kertojan mieleen öisin. Kertoja kertoo vihasta, jota hän koki menneisyydessä. Vihan vaikutukset hän esittää vertauskuvallisesti. Muistamisen prosessin eteneminen tuotti kertojalle mahdollisuuksia käyttää sanoja, joilla hän käsitteli nyt sitä mitä hänelle tapahtui. Kivettymisen ja jähmettymisen kielikuvat viittaavat tulkintani mukaan havaitsemisen ja kokemisen lamaantumiseen. Luonnonilmiöt toimivat vertauskuvana tämän kokemuksen ilmentämiseen. Valon liikahduksen havaitseminen vieraan maan lattialla käynnisti taas uuden vaiheen muistamisen prosessissa.

*”Joka yö muistin vihan, miten se oli ympäröinyt minua niin etten ollut
voinut liikkua enkä puhua, ja sitten tullut minuun: kivittänyt maiseman,
jähmettänyt muistin. Hitaasti muistin, muistaessani unohdin, tuli päivä
jona auringon valo vieraan lattian laatoilla sai aikaan liikahduksen, se
oli sama kuin silloin kun kevään ensimmäinen auringonsäde lepää
huimaavan kirkkaana vanhan lattian lankuilla, ja sulaminen alkaa.”
(Siekinen 1991, 141–142.)*

Kulttuuriperinnön käytöstä kirjoittaneen arkeologi Laurajane Smithin mukaan kulttuuriperinnön käsitteeseen on usein sisällytetty positiivisia ja voimauttavia arvoja sekä hyvyyttä edustavia merkityksiä. Kulttuuriperinnön heijastamaan menneisyyteen voi liittyä negatiivisia tapahtumia, mutta nykyisyydessä kulttuuriperintökohde edustaa prosessin lopputulosta: menneisyyttä, jolla on arvoa. (Smith 2006, 58.) Katson, että novellissa tulee korostetusti esiin kertojan muistin perinnön tuottama positiivinen merkitys. Novellissa menneisyyden vaikeat kokemukset tuottivat pakenemista ja lamaantumista. Ahdistavat tunteet siirtyivät taustalle, kun kertoja käsitti ne prosessiin kuuluvaksi. Tässä vaiheessa muistin perintö saa positiivisia merkityksiä, kertoja alkoi käsittelemään sitä ja tuotti sille merkityksiä.

Muistamisen prosessin eteneminen eli muistin purkautuminen tuo tekstissä esiin enemmän tilaa, jossa kertoja kumppaninsa kanssa asui. Kertoja ilmaisee, että asunnosta tuli heidän kotinsa. Kotoutumisensa myötä kertoja ajatteli mielessään myös toista taloa, joka sijoittui erilaiseen lankkuaitoja ja lumihankea sisältävään maisemaan kuin vieraan maan kivinen talo. Aiemmin tekstissä esille tullut auringon valon ja puhdistumisen teema siirtyvät nyt tähän toiseen tilaan, jonka tulkitsen kertojan taloksi

hänen kotimaassaan. Kasvaminen ja kaunistuminen liittyvät aiemmin mainittuun sulamiseen. Katkelman lopussa nämä kaksi tilaa yhdistyvät. Kertoja heräsi vieraan maan asunnossa. Tämä paikka on katkelman lopussa toisaalla: vieraan maan talo, jossa hiiri kerran juoksi näkkileipälaatikosta. Tulkitsen, että kertoja liikkuu mielikuvissaan vanhan talonsa tiloissa. Mahdottomuus elää siellä muuttuu mahdollisuudeksi tehdä myös tästä muistin paikasta koti.

”Teimme niin, että siitä tuli koti, asunnosta vieraan maan kivisessä talossa. Heräsin aamulla paksun peitteen alla, yö yöltä oli mieleni pohjalta kohonnut toinen talo, se kasvoi ja kasvaessaan kaunistui, talo puiston laidassa, talossa torni, lankkuaita pihan ympärillä, pihassa hanki, hangella kissan tassunjälkien nauha. Näin sen huoneet, tyhjät, yö yöltä puhdistuvat, ja auringonvalon lattialla. Panin jalan aamutossuun, menin keittiöön, siellä tuntui jo monen aamun kahvin ja lämpimän leivän tuoksu. Lämmittimen alla rapisi hiiri, annoin sille juustoa, se toi mieleeni hiiren joka kerran oli juossut näkkileipälaatikosta yli vieraan laattalattian kaukana toisessa maassa.” (Siekinen 1991, 142.)

Muistamisen tuottama elämä

Muistaminen on yksilöllistä. Jokaisella on omat muistonsa ja henkilökohtaiset ominaisuutensa ja tapansa suhtautua näihin henkilökohtaisiin muistoihin. Ihmisellä on siis aina jokin suhde, aktiivinen tai passiivinen, omiin muistoihin (Erlilä 2011 [2005], 8). Näkemykseni mukaan novellin tuottama muisti on henkilön yksityiseen elämään liittyvää, omaelämäkerrallista muistia. Maurice Halbwachs tunnettu *kollektiivisen muistin* käsite viittaa muistamisen yhteisölliseen pohjaan. Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa siihen, miten ja mitä muistamme. (Halbwachs 1980 [1950], 48.) Novelli on näyttäytynyt tähän asti yksityisen muistin prosessina, jossa sosiaalinen merkitys oli taustalla. Se oli kuitenkin läsnä henkilön pakenemisessa kotimaastaan ja halusta asettautua näistä aiemmista merkityksistä vapaaseen ”tyhjään maisemaan”. Novellin lopussa muistamisen sosiaalinen ulottuvuus tulee konkreettisesti näkyväksi. Muistamisen prosessin ratkaiseva käänne liittyy muistamisen kulttuurisuuteen ja jaettavuuteen.

Kertoja tutustui kumppaninsa kanssa vuoristokylään vanhan miehen kyyditsemänä. Matkalla mies osoitti hautausmaata ja kertoi, että hänen vaimonsa haudattiin sinne. Mies kertoi myös poikansa kuolemasta. Paikkojen ja kokemusten yhteys, edellisen katkelman teemojen toisto ja sen myötä yhdistäminen, eteni. Vieraan maan ja kotimaan raja liukeni. Maa, elämä, kuolema, menetykset ja kieli olivat yhteydessä kaikkialla. Kertojan kokemuksessa elämän perustukset olivat samat kaikkialla. Kuoleman ja menetyksen muisto sijoittui kertojan elämään, jota hän eli kotimaassa. Aiemmin kerrotut tapahtumat saavat uusia merkityksiä. Hän menetti läheisen ihmisen, joku haudattiin. Raskaan kokemuksen rinnalla, häneen kohdistui ympäristöstä vihaa. Vieraassa maassakin kotimaa vaikutti hänen havainnoissaan.

”Vanha mies puhui, mutisemalla, hän kertoi vaimonsa kuoleman, ja kohta poikansa, ne muistuttivat kaikkien ihmisten kuolemaa, äkkiä minä ymmärsin kielen. Sanat olivat samat, ja asiat, lattia, jota pesin, oli aina

sama lattia, ja tie, joka kulki tämän hautausmaan ohi, oli sama tie joka kulki toisessa maassa ohi toisen hautausmaan, saman.” (Siekkinen 1991, 143.)

Novellissa tapahtuu lopullinen käänne muistin vastustamisesta muistamisen puolelle ja lopulta voimakkaaseen muistamisen puolustamiseen. Nina Säaskilahden sanoin muistamisessa on aina mahdollisuus tunnistamiseen ja jakamiseen (Säaskilahti 2015, 65). Vaikka omaelämäkerrallinen muisti on yksilön omaisuutta, toinen ihminen voi käsittää kuitenkin toisen muistot omien muistojen kautta.

”Omaelämä” ja yksityinen ovat kulttuurisia määritelmiä. Ne erottavat ihmiset toisistaan, mutta samalla ne tuovat ihmisiä lähemmäs toisiaan. Kulttuurisuutta vasten tämä henkilökohtaisuus tulee ymmärrettäväksi. Ihmisten kokemukset ovat jaettavissa. Muistaminen on tapahtumana aineetonta, mutta henkilökohtaisesta ja kulttuurisesta muistamisesta tulee näkyvää ja havaittavaa, kun se siirtyy kieleksi, teoksi ja eleiksi. (Erl 2011 [2005], 8.)

Etnologi Nina Säaskilahti kirjoittaa, että omaelämäkerrallinen muisti on elettävää, jatkuvasti liikkeessä olevaa (Säaskilahti 2011, 334). Novellissa muistaminen on merkityksellistä henkilön identiteetin ja omaelämäkerrallisen käsityksen vuoksi ja se heijastaa kulttuurisia käsityksiä omaelämäkerrallisuuden tuottamisesta. Kirjallisuudentutkija Päivi Kosonen kirjoittaa omaelämäkerran ja kertomuksen yhteyttä käsittelevässä artikkelissaan kokemuksen merkityksellistämistä (Kosonen 2009, 291). Käsite sopii kuvaamaan novellissa kuvattua kertojan muistamisen prosessointia. Novellin kertoja on muistamisen prosessin aktiivinen merkityksellistäjä. Novellin kertojan positio hahmottuu myös soveltaen etnologi Jyrki Pöysän kirjoitettuun muistelutekstin analyysin liittyvällä *omaelämäkerrallisen kehyyksen* käsitteellä, jossa kerronta tuottaa näkymän henkilön elämään (Pöysä 2015, 89).

Prosessit kerrostuvat ja yhdistyvät. Muistamisen prosessin ulkopuolella on siis toinen prosessi, joka edeltää kuvattua muistamisen prosessia. Muistamisen prosessi tarkoittaa tämän vaikean prosessin purkamista ja unohtamista. Mursula ja Toivakka määrittelevät novellin kertomukseksi ”tuntevan itsen kohtaamisesta” (Mursula & Toivakka 1997, 127–128). Tulkitsen, että tuntevan itsen kohtaaminen tapahtuu novellissa muistamisen kautta. Kertoja kokee samaistuvansa mieheen ja tämän ympäristöön. Kertoja ajattelee, että hän itsekin eli ne samat asiat ja tunsii samanlaisia tunteita.

Kohtaaminen paikallisen vanhan miehen kanssa ja hänen elämäntarinansa kuuleminen jäi viimeiseksi kerrotuksi tapahtumaksi, joka sijoittuu vieraaseen maahan. Sitä seuraa tekstissä novellin lopetus. Kertoja palasi kotimaahansa. Hän katsoi lentokoneen ikkunasta miten maa jäi taakse, ja hän lähestyi toista maata. Plataanit jäivät taakse, viinipellot ja vuoristo näyttäytyvät kertojalle lentokoneen ikkunasta. Kotimaan maisema avautuu ja luonnon erityispiirteet, lumi ja havupuut korostuivat. Tulkitsen, että kevään merkit jatkavat aiemmin koettua muistamisen tuottavaa vertauskuvallista sulamisen ja heräämisen symboliikkaa.

”Minä näin miten maa herää, kovalla hangella on havunneulasia, kaarnaa, tuoksuu sulava lumi ja märkä maa; ja järnessä puikoiksi

sulanut jää herää tuuleen, rannalta toiselle käy laaja, aaltomainen liike, ja ilma on äkkiä täynnä tiukkuvaa, helisevää ääntä; istuin autossa, kuulin ihmisten puheen sanat.” (Siekkinen 1991, 143.)

Kertojan kokemus vieraassa maassa, hänen kohtaamisensa vanhan miehen kanssa ja jaettavuuden kokeminen jatkuivat kotimaassa. Kertojan mukana oli tämä kokemuksen perintö. Kotimaa, paikka, jonka hän koki sieltä lähtiessään vieraaksi, ja josta hän koki pakottavaa tarvetta paeta sai uuden merkityksen. Novellin lopussa hän kuuli ympäristönsä äänet ja tunnisti ihmisen puheen sanat.

Novellin lopussa muistaminen näyttäytyy merkityksellisenä kertojalle. Kertoja muisti hitaasti, muistamisen myötä hän alkoi unohtaa sitä mitä oli kuljettanut mukanaan: menneisyyden tuottamaa käsitystä elämästä. Hän alkoi nähdä ja kuulla asioita uudelleen. Muistamisen prosessi tuotti hänelle muiston, jonka kanssa hän jatkoi elämäänsä kotimaassaan.

Lopuksi

Muisti ja muistaminen ovat kokemuksia ja elämyksiä, jotka ilmaistaan ja merkityksellistetään kertomalla. Olen tarkastellut artikkelissani Raija Siekkisen novellia muistin ja muistamisen kertomisen välineenä. Astrid Erllin kirjoittaman heijastavuutta ja tuottavuutta kuvaavan määrityksen mukaisesti Siekkisen novelli ei ainoastaan kerro muistin toiminnasta ja muistamisen merkityksistä, vaan tuottaa niistä tulkintoja.

Alle kirjaamani *Vieraan maan* muistamisen prosessia kuvaava kaava kertoo muistamisen tuottavasta vaikutuksesta. Novellissa muistamisen prosessi kuljettaa henkilön hänen elämässään johonkin, muistamisen tuottamista uudelleentulkintoista tulee hänen elämänsä rakennusaineita. Muistamisen prosessi koostuu vaiheista, merkityksellisistä hetkistä, jotka merkitsevät käännettä kertojalle.

Muistamisen tukahduttaminen → pakeneminen → uusi alku → tyhjiys → tyhjiyden tunnistaminen → muiston aavistaminen → muistamisen läheneminen → muistamisen saapuminen → muistamiselle antautuminen → tunnistaminen → uudelleenmuistaminen → avautuminen → eläminen.

Monikerroksisuus ja asioiden yhteys toisiinsa korostuvat novellissa; yhteytenä kahden maan välillä sekä prosessina muistamisen vaiheiden välillä. Henkilö alkaa hitaasti nähdä vieraan maan ympäristössä sitä mitä halusi unohtaa. Kuoleman merkitys näyttäytyy hänelle pieninä palasina, kunnes hän tunnistaa, kuljettajan kertoessa hautausmaan läheisyydessä menetyksistään, elämänsä kokonaiskuvan. Muistamisen prosessi etenee vaiheittain, mutta jokahetkinen kokonaiskuva kulkee koko ajan mukana. Prosessin lopputuloksena on eläminen, jossa prosessia käytetään luovaan ja merkitykselliseen tulkintaan.

Novellin kertoja asemoituu oman muistonsa kertojaksi. Prosessi on osa hänen omaelämäkerrallista muistiaan. Muistot sijoittuvat kertojan perinnöksi, hän käyttää tätä kokemusta elämässään ja sen tuoreessa jäsentämisessä. Tekstin tulkitseminen toi esiin myös muistamiseen liittyvän kulttuurisen voimavaran. Astrid Erllin

kiteytyksessä muistamisen prosessin lopputuloksena syntyy muistoja. Tulkitseen tämän näkemyksen niin, että muistot ovat niitä, jotka ovat ihmisen mukana ja niistä tulee ihmisen nykyisyyden välineitä. Muistaminen näyttäytyy Nina Sääskilahden mukaisesti mahdollisuutena ja voimavarana tuottaa elämään sisältöä ja merkityksellisyyttä.

Muistamisen prosessi on Siekkisen novellissa yksityinen ja intiimi kokemus, sitä ei kerrota novellissa suurelle yleisölle, eikä se yhdisty isossa mittakaavassa jaettuun tai kollektiivisesti näkyvään muistamiseen. Kertomuksessa fiktiivinen henkilö kertoo mitä hänelle tapahtui, miten hän muisti asioita omasta elämästään, ja mitä siitä hänelle seurasi. Kulttuuriperinnön merkitykseen sisältyvät joissakin määritelmissä yhteisölliset ja suuressa mittakaavassa kulttuuriperinnöksi tuotetut ja hyväksytyt kohteet. Siekkisen novellin esittää ihmisen henkilökohtaisen kulttuurisen perinnön rakentumisen prosessin.

Tulkitsemani muistamisen prosessi on kaunokirjallinen, fiktiivinen kertomus. Se paikantuu pieneksi osaksi kirjailijan lyhytproosatuotantoa. Sen aihe, henkilö ja hänen elämänsä, menneisyyden läpikäynti ja elämän eläminen, ei käsittele suurta kulttuuriperintökohdetta tai laajaa yhteisöllistä merkitystä. Tekstiä voi kuitenkin lähestyä henkilön kulttuuriperintöä hahmottavana kertomuksena. Kertomuksena se kertoo muistamisen prosessista, joka osaltaan myös sisältyy kulttuuriperintöprosessiin. Muistamisessa on kulttuuriperinnön vaikutusta, käyttöä sekä haltuunottoa. Kertojan tulkinnoissa tämä näkyi menneisyyden kokemusten ja elettyjen paikkojen heijastumisessa nykyisyydessä, ihmisten kohtaamisissa, rakennetuissa tiloissa ja maisemissa vieraassa maassa.

Kaunokirjallisuus toimii kielen ja merkityksien välineillä, joilla se kertoo kulttuurista ja kulttuurisuudesta, jotka myös koostuvat kielestä ja merkityksistä. Kaunokirjallisuuden kieli ja merkitykset voivat heijastaa teksteinä kulttuurin ja kulttuurisuuden puolia, mutta ne voivat myös tuottaa jotain enemmän, kehittää kieltä ja merkityksiä, jotka luovat uusia ja yllättäviä näkökulmia kulttuuriin. Novellin kaunokirjalliset ilmaukset, kuten ”tyhjä maisema”, ”muistin kohta”, ”jokin merkitys”, sekä metaforiset ilmaukset jähmettymisestä ja sulamisesta, toimivat myös käsitteellisinä välineinä muistamisen kulttuurisessa hahmottamisessa.

Novellin lopussa henkilö kuuli äänet ja tunnisti sanat. Ajattelen, että kieleen herääminen vertautuu symbolisesti myös kaunokirjallisen tekstin antiin kulttuuriselle tutkimukselle. Sanat ja kieli ovat tunnistamisen välineitä ja tässä mielessä ne toimivat artikkelissani välineinä muistamisen merkityksellisen prosessin hahmottamisessa. Novellia ei voi suoraan asettaa heijastamaan muistavaa mieltä ja ihmisen muistin toimintaa, mutta se soveltuu välineenä muistamisen kulttuurista merkitystä hahmottavana tekstinä, muistamisen kielen ja merkitysten tuottajana.

FM Jarkko Oraharju työskentelee tohtorikoulutettavana Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelmassa Turun yliopistossa. Hän tekee kulttuuriperinnön tutkimuksen väitöskirjaa muistin ja muistamisen kertomisesta Raija Siekkisen lyhytproosatuotannossa.

Lähteet

Raija Siekkisen proosateksti

Siekkinen, Raija. 1991. Vieras maa. Novellikokoelmassa *Kuinka rakkaus syntyy*. 137–143. Helsinki: Otava.

Tutkimuskirjallisuus

Aarnipuu, Petja. 2008. *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1162. Helsinki: SKS.

Anhava, Martti. 2016. Siekkinen, Raija (1953-2004). *Kansallisbiografia-verkköjulkaisu*. SKS. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/10010/> [Haettu 12.6.2016]

Brockmeier, Jens. 2015. *Beyond the Archive. Memory, Narrative, and the Autobiographical Process*. New York: Oxford University Press.

Erl, Astrid. 2011. [2005] *Memory in culture*. Trans. Sara b. Young. London: Palgrave macmillan.

Haanpää, Riina. 2013. Väkivalta ja uho tai hyvyys. Mielekäs tulkinta kertojan muistissa. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?*, toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso, 192–213. Tietolipas 243. Helsinki: SKS.

Habermas, Jürgen. 1975. Tieto ja intressi. Teoksessa *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet. Osa I*, toim. Raimo Tuomela & Ilkka Patoluoto, 123–141. Helsinki: Gaudeamus.

Halbwachs, Maurice. 1980. [1950] *The Collective Memory*, trans. Francis J. Ditter Jr. and Vida Yazdi Ditter. New York: Harper & Row.

Heimo, Anne. 2010. *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1275. Helsinki: SKS.

Heimo, Anne. 2011. Vuoden 1918 muistot Sammatissa ja historian yhteiskunnallinen rakentaminen. *Kasvatus & Aika* 5, 3: 82–113. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/katsaukset_toka_1409112342.pdf [Haettu 12.6.2016]

Jytilä, Riitta. 2015. Kuvittelun keinoin. Sodasta kertominen ja muistamisen mahdollisuus Katja Ketun romaanissa *Kättilö*. Teoksessa *Nainen kulttuurissa, kulttuuri naisessa*. Viola Parente-Čapková, Heidi Grönstrand, Ritva Hapuli & Kati Launis, 133–153. Turku: k&h Kulttuurihistoria, Turun yliopisto.

- Korkiakangas, Pirjo. 2005. Muistoista tulkintaan – muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa *Polkuja etnologian menetelmiin*, toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala, 129–147. Helsinki: Ethnos ry.
- Kosonen, Päivi. 2009. Moderni elämäkerta kertomuksena. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*, toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby, 282–293. Helsinki: SKS.
- Krohn, Leena. 2003. *3 sokeaa miestä {ja 1 näkevä}*. *Nähdystä ja näkymättömästä, sanotusta ja sanomattomasta*. Helsinki: WSOY.
- Kuhn, Annette. 2000. A Journey Through Memory. Teoksessa *Memory and Methodology*, ed. Susannah Radstone, 179–196. Oxford & New York: Berg.
- Lehtonen, Mikko. 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Mahlamäki, Tiina. 2005. *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohjasarjan tulkinta*. Helsinki: SKS.
- Mursula, Tuula & Sari Toivakka. 1997. *Kuoleman vastaisku. Raija Siekkisen proosan naiskuva*. Pro gradu–tutkielma. Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden laitos. Pdf-tiedosto artikkelin kirjoittajalla. Tutkielma luettavissa Jyväskylän yliopiston kirjaston arkistotyöasemalta ja käyttäjätunnuksella verkkosivulla <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/9039>
- Neumann, Birgit 2008: The Literary Representation of Memory. Teoksessa *Cultural Memory Studies. An Interdisciplinary Handbook*, ed., Astrid Erll, & Ansgar Nünning, 333–343. Berlin: Walter de Gruyter.
- Oraharju, Jarkko. 2016. Ei voi unohtaa, ellei muista. Muistitutkimuksen kysymykset ja Raija Siekkisen lyhytproosatekstit. *Avain 1/2016. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, 73–77.
- Petrisalo, Katriina. 2004. Koti ja matkailu. Kodista pois – ja takaisin kotiin. Teoksessa *Koti. Kaiho, paikka, muutos*, toim. Päivi Granö, Jaakko Suominen ja Outi Tuomi-Nikula, 69–78. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV, Jyväskylä: Gummerus.
- Pöysä, Jyrki. 2015. *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Kultaneito XVII. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Rojola, Lea. 2004. Sukupuolieron lukeminen. Feministinen kirjallisuudentutkimus. Teoksessa *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*, toim. Marianne Liljeström, 25–43. Tampere: Vastapaino.
- Rossi, Leena. 2011. Muistin aikakone. Spontaaneja ja tarkoituksellisia matkoja menneisyyteen. Teoksessa *Historian aikakoneessa. Onnittelukirja Hannu Salmelle*,

toim. Silja Laine, Maarit Leskelä-Kärki, Kari Kallioniemi, Harri Kiiskinen, Petri Paju & Heli Rantala, 107–115. Turku: Uniprint.

Seutu, Katja. 2001. *Ja mieli on jakautunut maan yli. Muisti ja oleminen Antti Hyryn teoksissa*. Keuruu: Otava.

Sivula, Anna. 2015. Tilaushistoria identiteettityönä ja kulttuuriperintöprosessina. Paikallisen historiapolitiikan tarkastelua. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2015*, 56–69. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura r.y.
<http://www.kulttuuripolitiikantutkimus.fi/sites/default/files/KPTVS2015.pdf> [Haettu 12.6.2016]

Smith, Laurajane. 2006. *Uses of Heritage*. New York: Routledge.

Sääskilahti, Nina. 2000. Muistamisen intohimo. Teoksessa *Arjen säikeet. – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin*, toim. Bo Lönnqvist, 73–91. Etnografia 3. Jyväskylä: Atena.

Sääskilahti, Nina. 2011. *Ajan partaalla. Omaelämäkerrallinen aika, päiväkirja ja muistin kulttuuri*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 105. Jyväskylä: Bookwell.

Sääskilahti, Nina. 2015. Muistamisen onnesta ja kärsimyksestä. *Kulttuurintutkimus* 32, 4: 62–65.